

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน : ความหมาย
ความสำคัญ บทบาทหน้าที่และรูปแบบยุทธวิธีที่มีผลต่อการเมืองไทย*
POLITICAL MOVEMENT OF THE PEOPLE'S SECTOR: MEANING,
IMPORTANCE, ROLES AND TACTICS THAT AFFECT THAI POLITICS

เสกสรรค์ ไชยชาติ

Seksan Chaiyachat

วินิจ ผาเจริญ

Winit Pharcharuen

กรวิทย์ เกษกลาง

Koravit Koklang

ณรงค์ศักดิ์ ตัวคำ

Narongsak Taocome

มหาวิทยาลัยบานาร์ฮินดู

Banaras Hindu University, India

Email: winit.phacharuen@gmail.com

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น ตลอดระยะ 80 กว่าปี เราได้ผ่านวิกฤตการเมืองมากมายทั้งมีความขัดแย้งทางการเมือง มีทั้งการเคลื่อนไหวเรียกร้องในรูปแบบต่างๆ จนนำมาสู่การเกิดการรัฐประหารขึ้น จึงมีนักวิชาการที่หลากหลายได้สร้างวาทกรรมและแนวคิด คำนิยาม ความหมายใหม่ในสิ่งที่เรียกร้องในมิติต่างๆ ที่ผ่านมา จึงทำให้ผู้เขียนนำมาสู่ประเด็นที่น่าสนใจเรื่องการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน เพื่อให้เข้าใจความหมาย ความสำคัญ บทบาทหน้าที่และรูปแบบยุทธวิธีในการเรียกร้องผ่านการร้องทุกข์ การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ การประท้วง การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ การร่วมมือแก้ไขวิกฤติ อารยะขัดขึ้น การสานเสวนา และความสามารถในการเจรจาต่อรองภายใต้

* Received 3 June 2022; Revised 1 July 2022; Accepted 2 August 2022

กรอบรัฐธรรมนูญ 2560 ซึ่งให้ความสำคัญและรับรองสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของภาคประชาชนเป็นเรื่องที่สำคัญในการขับเคลื่อนทางการเมืองภาคประชาชนหลายมาตราที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

คำสำคัญ: การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน, บทบาทหน้าที่และรูปแบบยุทธวิธี, การเมืองไทย

Abstract

Since Thailand's transition from an absolute monarchy to a democratic regime with the monarchy as head of state, over the past 80 years, we have gone through many political crises and political conflicts. There are both demanding movements in various forms. leading to a coup d'état Therefore, various scholars have created discourses and concepts, definitions, and new meanings in what has been demanded in various dimensions in the past. Therefore, the author brings to the interesting issue of the political movement of the people's sector to understand. Meaning, importance, roles and tactics of grievance claims Monitoring the exercise of state power, protests, critical cooperation with the state. Cooperation in solving the crisis, civil disobedience, dialogue, and the ability to negotiate under the 2017 Constitution, which emphasizes and certifies the political rights and freedoms of the people's sector, is an important matter in driving the political movement of the people's sector. giving people the opportunity to participate in more concrete politics.

Keywords: People's Political Movements, Roles and Tactics, Thai Politics

บทนำ

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งระบอบการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมหรือมีอำนาจทางการเมืองเป็นครั้งแรก และสามารถเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ระบอบการปกครองดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า อำนาจในการปกครองแท้จริง คือ อำนาจของประชาชน ประชาชนคือเจ้าของประเทศ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2554) อย่างไรก็ตามถึงแม้ประเทศไทยได้รับเอาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเข้ามาใช้ในการปกครองประเทศ แต่ประชาชนกลับยังไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง เพราะประชาชนได้ให้อำนาจกับบุคคลอื่น เพื่อมาใช้อำนาจปกครองตนเองแทน ทำให้อำนาจไม่ได้อยู่ที่ประชาชนแท้จริง อำนาจกลับไปอยู่กับฝ่ายปกครองหรือรัฐบาล ส่วนหนึ่งเป็นเพราะระบอบประชาธิปไตยของไทย คือ ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ประชาชนเป็นผู้เลือกรัฐบาลเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ โดยอาศัยอำนาจของประชาชนในการตัดสินใจหรือทำหน้าที่แทนประชาชน อำนาจของประชาชนส่วนใหญ่อยู่กับชนชั้นนำของประเทศ หรือ กลุ่มอาตยาธิปไตย เช่น ข้าราชการ นักการเมือง การใช้อำนาจของรัฐบาลส่วนมาก จึงเป็นการใช้เพื่อตอบสนองของกลุ่ม อำมาตยาธิปไตย (ลิขิต ธีรเวคิน, 2554) แต่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้ประชาชนเริ่มตระหนักถึงอำนาจของตนมากขึ้น ประชาชนจำนวนมากเริ่มเรียกร้องและแสดงอำนาจในฐานะเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองมากขึ้น จนในที่สุดประชาชนเริ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากเกิดความรู้สึกว่า การเมืองเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องรับผิดชอบร่วมกัน การใช้อำนาจทางการเมืองล้วนมีผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนทั้งสิ้น (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2549) ดังนั้น ขบวนการของประเทศกำลังพัฒนาจึงหันเหจากการเรียกร้องประชาธิปไตยเพียงรูปแบบสู่การเรียกร้อง “การเมืองภาคประชาชน” (people politics) ซึ่งมีนัยถึงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการตัดสินใจนโยบายโครงการและกิจกรรมที่ส่งผลกับการทำมาหากินและวิถีชีวิตของประชาชนโดยตรง โดยมีประชาชนหรือชุมชนจำนวนมากไม่น้อยที่ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมอันเกิดขึ้นมาจากความล้มเหลวในการบริหารของภาครัฐ

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษารายละเอียดที่นักวิชาการที่กล่าวถึงการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนด้านความสำคัญ บทบาทหน้าที่และรูปแบบยุทธวิธีที่มีผลต่อการเมืองไทยจนถึงรัฐธรรมนูญ 2560 มาตราใดที่ได้รับรองสิทธิของประชาชนไว้บ้าง

การเมืองภาคประชาชน: ความหมายและความเข้าใจ

การเมืองภาคประชาชน (People's politics) นั้นมีนักวิชาการหลายคนได้ให้นิยามและความหมายการเมืองภาคประชาชนไว้ว่า เป็นวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชนเพื่อปะทะ ตีรอน สร้างการรับรู้ และการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนที่พวกเขาประสบอยู่เป็นการเสริมพลังและให้พื้นที่ทางการเมืองกับคนไร้อำนาจในสังคม อย่างชาวไร่ชาวนา คนยากจน คนไร้ที่ดิน แรงงาน หรือผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ การเคลื่อนไหวเหล่านี้ถูกหมายความว่าเป็นการเมืองบนท้องถนนหรือการเมืองนอกรัฐสภา (ประเภท ปันตบแต่ง, 2541, ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2543; กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น, 2546; เอกพล เสียงดัง, 2550) ในแง่ของเกษียร เตชะพีระ (2547) ได้กล่าวว่า การเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อลดฐานะครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนดูแลชีวิตตัวเองโดยตรง สำหรับประเวศ วะสี (2551) ได้ให้ความหมายของการเมืองภาคประชาชน หมายถึงพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การวางแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2552) การเมืองภาคประชาชน คือการเมืองแบบมีส่วนร่วมของพลเมือง (Participatory democracy) ซึ่งครอบคลุมทั้งการเคลื่อนไหวของสาธารณชนทั่วไปในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจกรรมสาธารณะ และการเคลื่อนไหวของประชาชนเฉพาะกลุ่ม เพื่อแสดงสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง หรือเพื่อยับยั้งการกระทำของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของพวกเขา นอกจากนี้ชำนาญ จันทรเรือง ยังได้กล่าวถึงการเมืองภาคประชาชนเป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนโดยไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมืองหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งประกอบด้วยด้วยการออกเสียงลงประชามติหรือการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการถอดถอนโดยภาคประชาชนนอกเหนือจากการมีการเลือกตั้ง เพราะประชาธิปไตยจะไม่มีคามหมายอันใดและการเลือกตั้งจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากประชาชนไม่สามารถกำหนดนโยบายหรือตรวจสอบการใช้อำนาจและไม่สามารถถอดถอนผู้ใช้อำนาจที่มีชอบได้

ในท้ายที่สุดการเมืองภาคประชาชนที่นักวิชาการได้กล่าวข้างต้นผู้เขียนสามารถประมวลได้ว่า การเมืองภาคประชาชนหมายถึงการเมืองที่เกิดจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ใช้อำนาจด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมต่างๆ เพื่อการเรียกร้องสิทธิ การปกป้องสิทธิหรือการพิทักษ์สิทธิของตนเอง หรือของชุมชนที่ตนเองมี ส่วน

เกี่ยวข้องในขณะที่ยังมีระบบผู้แทน โดยการเมืองภาคประชาชนจะปรากฏขึ้นในพื้นที่ ที่ผู้แทนได้ละเลย หรือเข้าไม่ถึงปัญหาของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเองต่อปัญหาต่างๆ ที่พวกเขาเป็นเจ้าของทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นในชุมชน สังคม และประเทศ

ความสำคัญของการเมืองภาคประชาชน

การเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองประชาธิปไตยโดยที่ประชาชนได้ใช้อำนาจผ่านระบบตัวแทน (indirect democracy) ซึ่งประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจการปกครองให้บุคคลเหล่านั้นไปใช้อำนาจแทนตนในสภา โดยการเมืองภาคประชาชนจะปรากฏขึ้นในพื้นที่ที่ผู้แทนหรือตัวแทนประชาชนได้ละเลยหรือเข้าไม่ถึงปัญหาของประชาชนพื้นที่นั้น ดังนั้น การเมืองแบบผู้แทนกำลังลดบทบาทลงและไม่สามารถตอบปัญหาทุกเรื่องแก่ผู้คนได้ จึงทำให้การเมืองภาคประชาชนได้ทวีความสำคัญขึ้นด้วยเหตุผลดังนี้ (จุมพล หนิมพานิช, 2550)

ประการที่หนึ่ง : นักคิดเสรีนิยมใหม่ได้กล่าวถึงว่าการเชื่อมโยงทางการเงิน วัฒนธรรม การติดต่อข่าวสารหรือโลกาภิวัตน์ แต่ในช่วงหลังเริ่มตระหนักกันว่าไม่มีทางเกิดโลกเดียวหรือวัฒนธรรมร่วมกันแบบตะวันตกครอบงำได้ โลกจะเป็นแบบหลังตะวันตกนิยม เป็นโลกาภิวัตน์หลายกระแส และท้องถิ่นนิยมหลากหลายกระแสละเล้ากัน บ่อยครั้งที่รัฐบาลของประเทศหรือแม้แต่องค์กรระหว่างประเทศไม่สามารถจัดการกับความซับซ้อนหลากหลายได้ดีพอ จึงได้เกิดองค์กรนิรโทษกรรมสากล องค์กรการช่วยเหลือแพทย์และอาหารข้ามพรมแดน กรีนพีซ การต่อต้านวัฒนธรรมอเมริกันวิวัฒน์ เป็นเครือข่ายทั่วโลก ในอนาคตจะเกิดองค์กรสนับสนุนวัฒนธรรมศิลปะพื้นถิ่นขึ้นอีกมาก ปัจจุบันองค์กร NGO ระหว่างประเทศหรือ INGO ก็คือเป็นกระแสใหญ่ที่มีบทบาทมากขึ้น เหล่านั้นผู้เขียนมองว่าเป็นภายในแต่ละประเทศเกิดกลุ่มความเชื่อ กลุ่มความคิด กลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายซับซ้อน ต่างฝ่ายต่างแสวงหาประโยชน์และความชอบธรรมให้กับตน จนการเมืองแบบตัวแทน และระบบราชการ ไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ปัญหาได้ทั้งหมดต้องอาศัยการเมืองภาคประชาชนขับเคลื่อนให้ความขัดแย้งแตกต่างดังกล่าวลงตัวได้

ประการที่สอง : ยุคใหม่สุดนี้เกิดสิ่งที่เรียกว่ากระบวนการถอดถอย คือ โลกถอดจากความเชื่อเดิมและถอดจากกรอบอำนาจและปฏิบัติเดิม ๆ เช่นความเป็นรัฐเริ่มถอดออกจากความเป็นชาติ ถอดออกจากอำนาจในการควบคุมอธิปไตยเหนือพรมแดนในบางเรื่อง เช่น รัฐใน

ยุโรปเริ่มถดถอยออกจากความเป็นชาติตนและถอยอำนาจในการควบคุมสกุลเงินตราเดิม อำนาจในการตั้งภาษี การตรากฎหมายบางด้าน เช่น สิทธิมนุษยชน สภาพแวดล้อม จากอาณาเขตอธิปไตยเดิมของตนให้แก่สหภาพยุโรป (EU) ในส่วนประเทศไทย รัฐบาลก็กำลังถดถอยออกจากความเป็นรัฐของชาติไทยให้เป็นรัฐร่วมของความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมไทย ส่วนองค์กรของรัฐ เช่น สถาบันการศึกษา แพทย์และสาธารณสุขก็กำลังตกอยู่ในกระบวนการนี้ เมื่อรัฐ องค์กร สถาบันของรัฐถูกถดถอย สิ่งที่มาแทนมี 2 ส่วน คือ ตลาดหรือภาคเอกชน กับภาคประชาชนตลาด ต้องการให้ธุรกิจเอกชนจัดการทุกๆ ด้านตั้งแต่การศึกษา แพทย์ พลังงานสื่อสาร ส่วนภาคประชาชนต้องการให้ภาคสังคม ชุมชนเป็นผู้จัดการกิจการเหล่านั้น ในมุมมองของจุมพล หนีมพานิช ต้องการให้ภาคสังคม ชุมชน ซึ่งควรจะเข้าใจวัฒนธรรมของไทยเอื้ออาทรต่อคนไทยได้ดี ก็ควรสนับสนุนการเมืองภาคประชาชนให้เข้มแข็งให้สังคมเข้มแข็ง วัฒนธรรมหลากหลายและเข้มแข็งเป็นสิ่งที่น่าเสียดาที่องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญซึ่งเริ่มต้นด้วยเจตนารมณ์ที่ดียิ่งถูกทำให้เป็นสามัญไปเกือบทุกองค์กร ซึ่งขัดแย้งต่อต้าน แย่งชิงอำนาจทั้งภายในตัวเองและการแทรกแซงของภาคการเมือง ตั้งแต่ตัววุฒิสภาไปจนถึงกรรมการชุดต่างๆ อาทิ การสรรหา กสช. เป็นต้น

ประการที่สาม : การเมืองในโลกจะขยายจากการเมืองไปสู่การเมืองวัฒนธรรมและสังคมมากขึ้น การเมืองผู้แทน เป็นการเมืองแนวเดิมหรือการเมืองแบบเก่าที่มุ่งเข้าสู่อำนาจซึ่งจะมีแรงกดดัน 2 ทาง ทางแรกเป็นกระแสหลักคือ เอื้อผลประโยชน์แก่ตลาดหรือภาคเอกชนโดยผ่านข้ออ้าง การเสริมความเต็มโตทางเศรษฐกิจ อีกทางคือแรงกดดันให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมมากขึ้น ในมุมมองของจุมพล หนีมพานิช มองว่าสิ่งเหล่านั้นเริ่มคืบคลานเข้ามาเรื่อยๆ ประชาชนจะเพิกเฉยละทิ้ง การเมืองแบบเดิมหรือการเมืองเก่าแบบผู้แทน และหันมาสนใจสิ่งที่เรียกว่า “การเมืองทางวัฒนธรรม” และ “การเมืองทางสังคม” มากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากว่าตลาดมีความสามารถที่จะสนองความต้องการด้านแฟชั่น สุขภาพ บันเทิง วัฒนธรรมแก่คนได้กว้างขวางและท่ามกลางกระบวนการโลกาภิวัตน์ รัฐเองก็ถูกมัดมือมัดเท้าจากทุนการเงินโลกเพียงสามารถดำเนินนโยบายกว้าง ๆ ไม่สามารถสร้างระบบสวัสดิการหรือความสุขทางวัตถุแก่ประชาชนได้มาก คนจึงหันมาให้ความสำคัญกับการแสวงหาความหมายความต้องการของตัวเอง โดยผูกพันกับกลุ่มสัญลักษณ์หลายๆ กลุ่ม เพื่อสร้างตัวตน เพื่อการมีกลุ่มสังคม เพื่อการแข่งขันสถานะในสังคมหรือเศรษฐกิจมากขึ้นทุกที กลุ่มสัญลักษณ์นี้อาจเป็นชุมชนที่ใกล้ชิดกันหรือเป็นชุมชนที่ห่างไกลกัน เป็นเครือข่ายหลวมๆ วิถีชีวิตของคนไทยปัจจุบันก็ถูกผูกติดใช้เวลา

กับกลุ่มสัญลักษณ์ดังกล่าวหลากหลายเช่น เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อากาศ ,กลุ่มปางแฟน, ชมรมเพื่อตอยสุทพ, ชมรมนักสื่อความหมายธรรมชาติ, หน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่า ภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, โองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา, สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่และชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนา เป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าตอยสุทพต่อสู้เพื่อสิทธิย่อยๆ ทางสังคม หรือวิถีชีวิตของชุมชน ฯลฯ

บทบาททางการเมืองภาคประชาชน

ในส่วนบทบาทการเมืองภาคประชาชนเป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาเพราะคุณลักษณะการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนสามารถช่วยชดเชยข้อเสียเปรียบของประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์ และช่วยให้มีทางออกจากปัญหาของบ้านเมืองในสภาวะความเพียงพอและลดฐานะความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนในปัจจุบันไว้ดังนี้ (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2548, จุมพล นิมพานิช, 2550)

ประการที่หนึ่ง การเมืองภาคประชาชนเป็นกระบวนการของประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) หรือ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ซึ่งจะช่วยจัดการปัญหาที่ระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative Democracy) ก่อขึ้นหรือรับผิดชอบได้ไม่ถึง ในการนี้จะเท่ากับการโอนอำนาจอธิปไตยที่ตกค้างอยู่กับรัฐบาลมาสู่ประชาชนมากขึ้นและเป็นการถ่วงดุลกลไกตลาดที่รับมอบอธิปไตยจากรัฐบาลไทยไปแล้วบางส่วน ตลอดจนช่วยขยายระบอบประชาธิปไตยออกไปจากระบบชนชั้นนำให้เป็นระบบที่ประชาชนมีอำนาจมากขึ้น

ประการที่สอง การเมืองภาคประชาชนโดยธรรมชาติแล้วเป็นขบวนการพหุลักษณะ (Pluralistic Movement) ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มประชาชนที่มีอัตลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ (Identity) วิถีชีวิตและผลประโยชน์ที่แตกต่างหลากหลาย จึงไม่อาจยอมรับข้ออ้างความชอบธรรมที่เลื่อนลอย โดยเฉพาะในนามของชาติที่เป็นนามธรรมได้ ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคประชาชนจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนิยามผลประโยชน์แห่งชาติขึ้นมาใหม่ในลักษณะการรวบรวมผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมและไม่ทอดทิ้งผู้ใด สภาพดังกล่าวจะทำให้เกิดกระบวนการสร้างฉันทานุมัติ (Consensus) แบบใหม่ที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับ

ผลกระทบ ซึ่งจะกลายเป็นรากฐานความชอบธรรมใหม่ในกระบวนการใช้อำนาจของรัฐและรัฐบาล

ประการที่สาม การเมืองภาคประชาชนจึงเป็นกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก (Alternative Development) ซึ่งไม่สามารถขึ้นต่อกลไกตลาดเสรีตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) โดยปราศจากเงื่อนไขและไม่สามารถเดินตามแนวทางบริโภคนิยมของระบบทุนโลกาภิวัตน์อย่างไร้ขอบเขต

ด้วยเหตุนี้บทบาทการเมืองภาคประชาชนมีทั้งถ่วงดุลอิทธิพลของทุนข้ามชาติ พิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนแก้ไขปัญหาคาความยากจนในเชิงโครงสร้างไปในเวลาเดียวกัน ยิ่งกว่านั้นการพัฒนาแบบยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการกระจายอำนาจ กำหนดนโยบายสู่ชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะแตกต่างหลากหลาย ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคประชาชนจึงช่วยกระตุ้นให้มีการกระจายอำนาจจากรัฐสู่สังคม ซึ่งจะช่วยลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นแบบแนวดิ่ง ระหว่างกับชาติตลอดจนเพิ่มความสัมพันธ์แนวราบที่เสมอภาคสร้างสรรค์ขึ้นในหมู่ประชาชน

รูปแบบยุทธวิธีการการเคลื่อนไหวและการต่อสู้ทางการเมืองภาคประชาชน

การเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาชนต่างๆ นั้นเกิดจากประเด็นที่หลากหลายมาก แม้รูปแบบการต่อสู้จะคล้ายกันเป็นบางส่วน เช่น ชุมนุม แสดงกำลังและยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล แต่ที่จริงรูปแบบทิศทางการเคลื่อนไหวไม่ได้เหมือนกันเสียทีเดียว การที่ถนนทุกสายมุ่งตรงมายังผู้นำรัฐบาลนั้นเป็นผลมาจากระบอบการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง และความไม่พอใจเพียงของเวทีรัฐสภาในการดูแลประชาชน มากกว่าความเป็นเอกภาพของการเมืองภาคประชาชนเอง การเมืองภาคประชาชนเป็นการเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อลดฐานะครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนใช้ดูแลชีวิตตนเองโดยตรง การเมืองภาคประชาชนคือปฏิกิริยาตอบโต้การใช้อำนาจของรัฐ และเป็นกิจกรรมถ่วงดุลอิทธิพลการครอบงำของระบบตลาดเสรีในภาคประชาสังคม ดังนั้นผู้เขียนได้สังเคราะห์รูปแบบวิธีการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนผ่านผลงานวิชาการของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552) เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, (2553) การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนแบ่งออกเป็น 8 รูปแบบวิธีการด้วยกันได้แก่

1. การเคลื่อนไหวการร้องทุกข์ : เป็นร้องเรียนหรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล เช่นกรณีแม่ใหญ่ไฮ ชันจันทา ร่วมกับสัชชาคนจน และเอ็นจีโอกลุ่มต่างๆ ประท้วงเขื่อนห้วยละเห้าท่วมที่นาทำกินนาน 27 ปี เป็นต้น

2. การเคลื่อนไหวที่มุ่งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ : ซึ่งมักเป็นทิศทางการเคลื่อนไหวของปัญญาชนและองค์กรประชาชนในเมืองมากกว่าระดับรากหญ้า ไม่ใช่เจ้าของปัญหาโดยตรงแต่หวังใยผลประโยชน์ส่วนรวมและเรื่องถูกผิดในบ้านเมือง การเคลื่อนไหวที่โดดเด่น เช่น การต่อต้านพฤติกรรมทุจริตในการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ การต่อต้านคอร์รัปชัน เป็นต้น

3. การประท้วงอำนาจรัฐและการเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชนซึ่งมักเกิดจากการตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลถึงประชาชน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นในโครงการต่างๆ จนเกิดการยืนยันว่าควรให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมเห็นชอบด้วย เช่น กรณีร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน การต่อต้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังถ่านหินที่บ่อนอก-หินกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ การคัดค้านโครงการวางท่อก๊าซไทย-มาเลเซียของประชาชนอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา การประท้วงนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจของสหภาพแรงงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิต และสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ฯลฯ

4. การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ (critical cooperation) หรือความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเปิดแย้งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาสังคม ซึ่งมีลักษณะที่ก้ำกึ่งระหว่างการถ่วงดุลกับการร่วมมือคือเป็นการเคลื่อนไหวที่พยายามหาทางถ่ายโอนอำนาจบางด้านของรัฐมาสู่ประชาชน ด้วยการเน้นความสามารถในการดูแลประชาชนมากกว่าการประท้วงหรือการเผชิญหน้ากับรัฐโดยตรง เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนและเอ็นจีโอที่อยู่ในเครือข่ายของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา หรือแนวทางการเคลื่อนไหวสามเหลี่ยมเขี่ยอนุญาของหมอประเวศ วะสี เป็นต้น

5. การร่วมมือแก้ไขวิกฤต (critical cooperation) กับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ (constructive engagement) เพื่อเปิดแย้งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน ตัวอย่างเช่น ในระหว่างที่ชาวบ้านรอคำตอบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามที่ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือขอให้หน่วยงานของรัฐช่วยแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้อย่างเป็นทางการเมื่อถึงนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรืออาจถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น ในการเคลื่อนไหวของชาวบ้านและแกนนำที่ประสบปัญหานี้อาจจะขับเคลื่อนให้เกิดเวทีพบปะกันระหว่างชาวบ้านที่

ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น หรือต่างพื้นที่มาพบปะกันเพื่อหารูปแบบหาช่องทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน บางเวทีในการพบปะกันอาจจะเชิญนักวิชาการ หัวหน้าหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น รวมถึงนายอำเภอ ตัวแทนผู้ว่าราชการจังหวัดเข้ามาร่วมกันจัดเวทีพูดคุยหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่นั้นร่วมกัน ขั้นตอนนี้ชาวบ้านจะเริ่มยืดหยุ่นโอนอ่อนผ่อนตามกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น คือชาวบ้านจะเริ่มยอมรับความจริงเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินทำกินของตนตามกฎหมายกำหนด เช่น เดิมรูปแบบความต้องการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านในพื้นที่นั้น อาจจะต้องการให้รัฐคืนที่ดินทำกินให้และออกเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดินทำกินให้กับตนเองตามจริงในสภาพพื้นที่ดินนั้น ๆ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดคือ โฉนด, น.ส.3, น.ส.3ก, น.ส.3ข, หรือเอกสารสิทธิการถือครองที่ดินทำกินในที่ดินอื่นๆ ตามลำดับในเวทีพบปะกันนี้ชาวบ้านอาจจะยินยอมให้พื้นที่ดินของตนเป็นที่ดินของราชพัสดุหรือรูปแบบอื่นและตนเองยินยอมเช่าในราคาถูกก็จะยอมรับชะตากรรมแบบนี้กว่าตนเองไม่มีที่ดินทำกินและที่อาศัยเลย นอกจากนี้ในขั้นตอนนี้อาจจะพัฒนาไปถึงการร่วมกันเขียนกฎหมาย หรือมอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่นั้นขึ้น และนำเสนอเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้เกิดกระบวนการพิจารณากฎหมายออกมาบังคับใช้ต่อไป เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในอนาคต

6. อารยะขัดขืน (Civil disobedience) คือ การคัดค้านรัฐด้วยสันติวิธี เป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผลรองรับ (Justified) เพราะการใช้ Civil Disobedience มิได้มุ่งเปลี่ยนแปลงแย่งชิงอำนาจ แต่ต้านอำนาจรัฐด้วยการมุ่งเปลี่ยนแปลง “บางสิ่ง” ในกฎหมายหรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2559) อารยะขัดขืนหรือการตื่นแวง มีหลักการสำคัญคือการกระทำที่ฝ่าฝืนและต่อต้านกฎหมายโดยสันติวิธี เป็นการกระทำในเชิงศีลธรรม เป็นการประท้วงหรือคัดค้านคำสั่งกฎหมายของผู้ปกครองที่อยู่ดีธรรม หรือเป็นการต่อต้านการกระทำของรัฐบาลที่ประชาชนเห็นว่าไม่ถูกต้อง การไม่เชื่อฟังรัฐ เป็นการแสดงความไม่เห็นด้วยกับระบบ เป็นความชอบธรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการเรียกร้องสิทธิใหม่ๆ ที่ถูกเก็บกดปิดกั้นไว้ เพื่อผลในการสร้างกระแสประชาธิปไตยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขกฎหมาย (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2546)

7. การสานเสวนา (deliberation) คือการสานเสวนาเพื่อชั่งน้ำหนักดูไม่ใช่ว่าการโต้แย้งเพื่อการเอาชนะ ทั้งนี้การสานเสวนาหาทางออกจะเริ่มต้นด้วย การโอ้อาลัย กล่าวถึงเป็นการ

สนทนาพูดคุยกันมุ่งเพื่อจะสร้างความเข้าใจกันในประเด็นการสนทนานั้นๆ ก่อนและต่อจากนั้น จะทำการสานเสวนาหาทางออก (deliberation) เพื่อหาการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งสามารถเห็นได้จากคำถามที่ได้มาจากผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนา โดยในการสานเสวนาหาทางออกจะมีผู้ดำเนินการอภิปราย (moderators) ที่มีความเป็นกลาง ปราศจากอคติหรือไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder) ในประเด็นการสานเสวนาหาทางออกนั้น ข้อควรระวังในการสานเสวนาหาทางออก คือ ถ้าประชาชนเชื่อว่าการสานเสวนา มีความลำเอียง หรือถูกกำหนดในโครงสร้างให้ไปสู่ข้อสรุปที่ได้กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว พวกเขา ก็จะไม่ร่วมในเวทีอย่างเอาใจจริงเอาใจจ้ง เขาก็จะไม่ลงทุนลงแรงของเขาในเวทีการสนทนานั้นๆ ทั้งนี้ สามารถกล่าวสรุปได้ง่ายคือการสานเสวนาหาทางออก (deliberation) จะเริ่มต้นด้วยการ ใ้อาแลกเปลี่ยน (dialogue) โดยมีผู้ดำเนินการอภิปราย (moderators) ที่เป็นกลางเป็นผู้เปิด ประเด็นการสนทนาต่างๆ ไป เพื่อสร้างบรรยากาศเป็นกันเองและเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ของผู้เข้าร่วมสานเสวนาต่อจากนั้นจะเริ่มต้นการเปิดประเด็นกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมสาน เสวนาหาทางออกได้อธิบายถึงประเด็นที่กำลังพิจารณากันว่า มีผลกระทบต่อพวกเขาแต่ละคน อย่างไร และควรมีทางออกอย่างไร แล้วตามด้วยชุดคำถามที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงจะได้ข้อสรุป ของการสานเสวนาหาทางออกในครั้งนั้น

8. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง คือการเจรจาต่อรองของประชาชนผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (จุมพล หนิมพานิช, 2554; Fischer, Miller, & Sidney, 2007) ตัวอย่างเช่นการแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่โดยพื้นฐานของความสามารถในการเจรจาต่อรองมา จากบุคลิกภาพของผู้เจรจาต่อรอง ที่มุ่งมั่นเอาใจจริงเอาใจจ้ง พุดจาฉะฉาน มาจากความรู้ ความสามารถของผู้เจรจาต่อรอง ซึ่งความรู้ความสามารถนี้มักจะมาจากความรู้ความเข้าใจของ ผู้เจรจาต่อรองเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในชุมชน รวมถึงกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินทำกิน และมาจากสถานะอำนาจและทรัพยากรที่สนับสนุน ทั้งจำนวนคน จำนวนเงิน และทรัพยากร อื่นๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเจรจาต่อรอง ทั้งนี้ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งเสริมสนับสนุนผู้เจรจาต่อรองให้มีความสามารถในการเจรจาต่อรองอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการเจรจา ต่อรองกับหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินหรือบุคคลหรือหน่วยงานอื่นที่ เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่เพื่อให้ตนเองได้อยู่อาศัย ทำกินในที่ดินของตนเองต่อไปหรืออาจจะรวมถึงการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินหรือการ รักษาผลประโยชน์ในที่ดินของชาติหรือผลประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐร่วมกัน

สิทธิเสรีภาพทางการเมืองภาคประชาชนที่รับรองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 - 2550 ได้ให้สิทธิประชาชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกระบวนการกำหนดนโยบาย ออกกฎหมายที่อาจจะส่งผลกระทบต่อตัวเองหรือชุมชน ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 ได้รับรองสิทธิของประชาชนไว้มากมาก โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การปกครองตนเองในรัฐธรรมนูญปี 2560 รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นปกครองตนเองและตัดสินใจเรื่องท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง ได้บัญญัติไว้มาตรา 249 “ภายใต้บังคับมาตรา 1 ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตามวิธีการและรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติ” และมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือประชาชนได้มีส่วนในการปกครองตนเองเป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งทางตรงและอ้อมในการบริหารหรือดำเนินการขององค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั่นเอง เพราะการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้นในรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงได้กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น สภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น ต้องเปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ รวมถึงสร้างช่องทางให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดเช่นการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนมีการดำเนินโครงการต่างๆ หรืออาจจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อการประกอบการตัดสินใจและยังเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมีสิทธิเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2560)

2. การอนุรักษ์รักษาชุมชนของชุมชนท้องถิ่น โดยที่ประชาชนเป็นเจ้าของชุมชนที่ตนมีส่วนในการพัฒนา ดังนั้น จึงมีสิทธิที่จะคุ้มครองชุมชนของตนให้พ้นจากการมีผลในทางลบจากนโยบายหรือการลงทุนของนักธุรกิจที่อยู่ในระบบทุนนิยม ประชาชนจึงมีอำนาจที่จะคุ้มครองและอนุรักษ์ชุมชนของตนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 43, 57 และ 58 ในส่วนนี้ย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างเข้มข้นซึ่งเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชน

3. การทำประชานิยม ส่วนสำคัญของการเมืองภาคประชาชนก็คือ ประชาชนมีสิทธิที่จะประชานิยมโครงการสำคัญๆ ของฝ่ายบริหารที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อม ฯลฯ เพื่อให้การตัดสินใจของฝ่ายรัฐได้รับการพิจารณารอบด้านและฟังเสียงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศและพื้นที่ ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 57 และ 58 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในกรณีรัฐและหน่วยงานของรัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมใดๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขของประชาชนหรือชุมชนและจัดให้มารับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบของชุมชนและประชาชนที่เกี่ยวข้องก่อน และต้องนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตด้วย ถ้ามีผลกระทบเกิดขึ้นรัฐต้องเยียวยาความเดือดร้อนหรือความเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า

4. การลงประชามติ ในกรณีที่มีเรื่องสำคัญเกินกว่าอำนาจและความรับผิดชอบของตัวแทนของประชาชนคือรัฐสภา ประชาชนต้องมีบทบาทในการตัดสินใจด้วยตนเองโดยการลงประชามติ ซึ่งหมายความว่า เป็นการตัดสินใจโดยผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งประเทศ ประเด็นการเมืองสำคัญที่อาจต้องฟังเสียงประชาชน เช่น การเปิดให้มีการทำกาารุณยฆาต การชดเชยของเชื่องมหาสมุทรสองฝั่ง เป็นต้น แต่เท่าที่ผ่านมาได้มีการลงประชามติเพียงครั้งเดียวคือ รัฐธรรมนูญปี 2550 การลงประชามติได้บัญญัติไว้ในมาตรา 165 ของรัฐธรรมนูญ

5. อำนาจในการเสนอให้มีการถอดถอนผู้บริหารระดับสูง โดยประชาชนจำนวนสองหมื่นคนมีอำนาจในการเข้าชื่อเพื่อเสนอให้มีการถอดถอนผู้บริหารระดับสูงที่มีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจหรือมีพฤติกรรมทุจริต ทั้งในระดับชาติ คือ มาตรา 164 มาตรา 271 และในระดับท้องถิ่นมาตรา 254 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นได้ โดยรัฐธรรมนูญยังไม่ได้กำหนดจำนวนรายชื่อที่ต้องใช้ไว้ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น และจะต้องมีกฎหมายออกมากำหนดหลักเกณฑ์ต่อไป

6. การเสนอกฎหมาย ตามมาตรา 133 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 10,000 คนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อเสนอกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนและหน้าที่ของรัฐต่อสภาผู้แทนราษฎรได้ ส่วนการปกครองท้องถิ่นก็ยังให้สิทธิประชาชนในการออกข้อบัญญัติของ

ตัวเองได้ตามบัญญัติไว้ในมาตรา 142 (4) และในการปกครองส่วนท้องถิ่นประชาชนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มีสิทธิเสนอการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 286, ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนประชาชนในการเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือร่างกฎหมายนั้น ประชาชนสามารถกระทำได้แต่จะต้องเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือมีอายุ 18 ปีขึ้นไปและเสนอได้ในขั้นเริ่มแรกคือขั้นริเริ่มการเสนอกฎหมายเท่านั้น นอกจากนั้นประชาชนก็สามารถเสนอการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยมีประชาชนผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งจำนวนห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ตามมาตรา 256

7. เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ และการรวมกลุ่มทางการเมือง ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะมีการแสดงออกทางการเมืองด้วยการคัดค้านและประท้วงนโยบายบางอย่างตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ที่สำคัญจะต้องชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 44 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

8. สิทธิโดยตรงที่ประชาชนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อที่จะเสนอกฎหมายและนโยบายแล้ว รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอีกหลายเรื่องหลายประเด็น การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อที่จะเสนอกฎหมายและนโยบายแห่งรัฐ รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่จัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอีกหลายเรื่องหลายประเด็นเพื่อให้ประชาชนได้มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ดังปรากฏในมาตรา 78 รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมืองและการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนตามมาตรา 57 (1) รัฐต้องอนุรักษ์ ป่าพันธุ์ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงาม จัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการทำกิจกรรม โดยต้องส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย ตามมาตรา 57 (2) รัฐต้องอนุรักษ์ คัมภีร์ บำรุงรักษา ป่าพันธุ์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยต้องให้ประชาชน และชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์ด้วยตามมาตรา 63 รัฐต้องจัดให้มีมาตรการเพื่อป้องกันและขจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งกลไกส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส

การทุจริต ตามมาตรา 65 ในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน ตามมาตรา 68 รัฐต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและเผยแพร่หลักธรรม ต้องมีมาตรการป้องกันการบ่อนทำลาย และต้องส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมดำเนินการ ดังกล่าวด้วย ตามมาตรา 74 รัฐต้องจัดให้มีระบบแรงงานสัมพันธ์ หรือ ระบบความสัมพันธ์ ระหว่างสหภาพลูกจ้างและนายจ้าง ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ตามมาตรา 78 รัฐต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริต รวมทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชน ตามมาตรา 178 รัฐต้องออกกฎหมายที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น และได้รับการเยียวยาจากผลกระทบของการทำหนังสือสัญญาระหว่าง ประเทศ ตามมาตรา 252 ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะมาจากการ เลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือวิธีอื่นก็ได้แต่ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย ตามมาตรา 253 ในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เปิดเผยข้อมูล และรายงานผลให้ประชาชนทราบ และมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย ตาม มาตรา 257 (3) การปฏิรูปประเทศต้องทำเพื่อให้ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมี ส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข ตามมาตรา 259 กฎหมายว่าด้วยขั้นตอนและแผนการปฏิรูปประเทศ ต้องระบุ ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

9. รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน อีก อย่างน้อย 4 ประเด็นสำคัญ ดังปรากฏในตามมาตรา 58 การดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย ฯลฯ รัฐต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการ พิจารณาดำเนินการ ตามมาตรา 65 ในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ต้องมี บทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน ตาม มาตรา 77 ก่อนการออกกฎหมายทุกฉบับ รัฐต้องจัดรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นต่อ ประชาชน และตามมาตรา 178 รัฐต้องออกกฎหมายที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และได้รับการเยียวยาจากผลกระทบของการทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ

จะเห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยที่ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ นั้น การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนี้คือนับเป็น เจตนารมณ์ที่สำคัญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ได้เปิดให้ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมโดยการใช้สิทธิของตนเองตามรัฐธรรมนูญ

บทสรุป

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจาก สมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมานั้น ประเทศไทยได้ มีรัฐประหารทั้งสิ้น 13 ครั้ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งในการหยุดยั้งกระบวนการสร้าง ประชาธิปไตยในประเทศไทย ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยลุ่มๆ ดอนๆ ตลอดมาจนมีเสียง สะท้อนออกมาว่าประชาชนขาดมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่เหมาะสม มีส่วนร่วมใน การปกครองประเทศโดยไม่ใช้เหตุผล ไม่รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้และมุ่งทำเพื่อ ประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก แต่สิ่งที่ผ่านมาการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจการ ปกครองประชาธิปไตยโดยที่ประชาชนได้ใช้อำนาจผ่านระบบตัวแทน ซึ่งประชาชนเป็นผู้มอบ อำนาจการปกครองให้บุคคลเหล่านั้นไปใช้อำนาจแทนตนในสภาฯ โดยการเมืองภาคประชาชน จะปรากฏขึ้นในพื้นที่ที่ผู้แทนหรือตัวแทนประชาชนได้ละเลยหรือเข้าไม่ถึงปัญหาของประชาชน พื้นที่นั้น จึงมีการร้องทุกข์ โดยมีรูปแบบการต่อสู้ที่หลากหลาย เช่น ชุมชุม แสดงกำลังและยื่น ข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล ฯลฯ ซึ่งการเรียกร้องหรือการต่อสู้เหล่านั้นได้มีนักวิชาการที่ให้คำนิยาม ความหมายในการเคลื่อนไหวเรียกร้องและต่อสู้ทางการเมืองเหล่านั้นว่า เป็นขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่นำไปสู่แบบแผนกระบวนการ สร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชน คือการทำให้ประชาชนสามารถสร้างความเข้มแข็งสู่ การวางแผนเพื่อการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐทุกระดับ โดยการรวมกลุ่มเพื่อก่อเกิด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นำไปสู่การระดมทรัพยากร เพื่อการจัดองค์กร (Mobilization) โดยระดมทั้งคน เงิน และอื่นๆ รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จนทำให้ ผู้สนับสนุนเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเลวร้าย และต้องการเปลี่ยนแปลง โดยขั้นนี้จะมี การจัดระเบียบองค์กรหรืออาจมีกลยุทธ์หรือเป้าหมายร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การเคลื่อนไหวเรียกร้องมีรูปแบบที่ไม่ได้แย่งชิงอำนาจรัฐ หรือการแสวงหาผลประโยชน์ แต่เป็น การสร้างอำนาจต่อรองจากประชาชน เพื่อมุ่งประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม นอกจากนั้น

แนวคิดของการเมืองภาคประชาชนเริ่มมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น เริ่มตั้งแต่รัฐธรรมนูญ ฉบับ 2540, 2550 จนถึงรัฐธรรมนูญ 2560 ที่ให้ความสำคัญและรับรองสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของภาคประชาชนเป็นเรื่องที่สำคัญในการขับเคลื่อนทางการเมืองภาคประชาชน หลายมาตราที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ. (2547). บุชกับทักษิณ : ระบอบอำนาจนิยมชาวไทย-อเมริกัน.
กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- กึ่งกาญจน์ สำนวนเย็น. (2546). พลวัตของยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ศึกษากรณีขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. คณะรัฐศาสตร์ สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุมพล หนีพวนิช. (2550). การเมืองภาคประชาชน: ลักษณะ บทบาท ความสำคัญและผลที่มีต่อการเมืองไทย. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 9 (1).
- _____. (2554). การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ มุมมองในทัศนะทางรัฐศาสตร์การเมืองและรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารและกรณีศึกษาของไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2550). การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). อารยะขัดขืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลคอมโพ.
- _____. (2559). สันติวิธี : เส้นทางสู่สันติภาพ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลคอมโพ.
- ชำนาญ จันทร์เรือง. (2563). ประชาธิปไตยกับการเมือง ภาคประชาชน ประชาไท. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก <https://prachatai.com/journal/2009/01/19829>.
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2541). การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัชชาคน และประวัติศาสตร์การเดินขบวน ชุมชนประท้วงในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นตำรับ.
- _____. (2546). Civil disobedience (การดื้อแพ่ง). ในคำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย. (สิริวรรณ นกสวน, เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, บก.) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____ (2552). การอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่: มีดีไซด์เชียงใหม่.

ประเวศ วะสี. (2551). การฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังวิกฤติการณ์รุนแรง. กรุงเทพฯ: ธีรกร.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2543). "ขบวนการเครือข่ายประมงพื้นบ้านภาคใต้ กรณีศึกษาสมัชชาชาวประมงพื้นบ้านอันดามัน". ใน ลูกชิ้นสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

_____. (2543). ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่? ในโครงการพลวัตเศรษฐกิจการเมืองไทย พ.ศ. 2543: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก ราชกิจจานุเบกษา 6 เมษายน 2560.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2554). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2549). การเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2548). การเมืองภาคประชาชนนระบอบประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

_____. (2552). การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.

_____. (2553). การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (พฤศจิกายน 2560) ตอนที่ 22 การมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญใหม่. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.ect.go.th/lamphun/ewt_dl_link.php?nid=488.

เอกพล เสี่ยงดัง. (2550). ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี 2531-2549. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Fischer, F., Miller, J.G., & Sidney, S.M. (2007). Handbook of public policy analysis: Theory, politics, and methods. Boca Raton, FL: CRC Press.